

859.0.09

DESPRE FABULE IN GENERE

FIS 1684

T58

ȘI IN SPECIALE

859.0-5

DESPRE CICHINDEL

LECTURĂ PUBLICĂ

ȚINUTĂ ÎN SALONUL ÎN MINISTERIULUI CULTELOR ÎȘI INTRUCȚIUNEI
PUBLICE ÎN 28 NOEMBRIE — 10 DECEMBRIE. 1865.

DE

U. J. Urechia.

Directore general la ministeriul Cultelor și alii instrucțiunei publice,
membru Ateneului român.

427 F.D.

BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
TURDA

*Societatea Societății de lectură
de Fdă Ciato*

BUCUREȘCI

TYPOGRAPHIA STEPHAN RASSIDescu.

No. 2. Strada Germană No. 2.

1 8 6 6

Societatea de lectură
a
femeilor române
din Turda.

*Dómneloră mele,
Domniă meă,*

I.

— „Ce? nu sciă că primulă lucru ce se templă cu copii, este d'a li se nara fabule?“¹⁾

Așia întreba Socrată pre unulă din interlocutoriă seă, în Dialogulă de *Republica*.

Și Socrată, carele propunea se se isgonescă din republică, ca daunători, pre poeți, ce dică poeți? Pre Omer însuși! Socrată admité pre fabuliști, în opozițiune cu mulți pedagogi, cariă consiliéză a nu se da în mănile copilașiloră, cărți cu apológe.

Socrată și elă scié că nu tóte apológele sunt bune și dar dicé:

— „Se veghiamă asupra făcătoriloră de fa-

¹⁾ *Repub. lib. II.*

„bule. Se alegemū acele care sunt potrivite
„și se respingemū pre tóte celelalte. Noī vomū
„îndemna apoi pre doīce și pre mame se a-
„muzeze cu ele pre copilași și se formeze prin
„ele anima lorū cu mai multă îngrijire decâtū
„punū la formarea corpului lorū.“¹⁾

Este aci, în aceste vorbe ale filosofului, sorgintea definițiunei dată de Fedru despre fabulă, pre carea elū o voiesce:

..... Quod risum movet
Et quod prudenti vitam consilio monet.

II.

Rëndurile ce reproduseiū mai susū din filosofulū grecū, mī-a sugeratū ideea se ieū *fabula* pentru materia primei mele lecturī din astū tempū.

Mi-amū disū:

Națiunile ca și copiiī aū o epocă în vieța lorū, cându-și petrecū cu *fabule*.

Și decă, cumū susținea Socratū, *fabula* póte ajuta la educațiunea copilașilorū, se nu fiă óre unū studiū interesantū și plinū de învățeminte, studiulū ce s'arū face asupra primelorū *fabule*,

¹⁾ Repub. lib. II.

ce poezii naționalei aș naratū la légănulū re-născēndulū Romănismū?

Éccē ce voiū se încercū a face astăđi. Dar pe cātū materia e nouă și prin urmare gré, pe atātū nu potū aștepta succesū. Ceea ce 'mī dă însē curagiū, Dómnelorū și Domniī meī, este suvenirea bune-voinței și simpatieī cu carea de altă dată amū fostū onoratū de Dv. La animă emī stă dorulū d'a le merita, d'acēsta vē rogū se remăneți convinși.

III.

Materia lectureī nóstre de ađi este naturalminte împărțită în douē: se cuvine se đicemū câteva vorbe asupra fabuleī în genere și apoi se abordămū pre celū anteiū din fabuliștii romăni, din epoca de renaștere literariă și naționale.

De fabula. Originile fabuleī în genere sunt cunoscute: Amorulū de ficțiune și de miraculosū, naturale omulū și primelorū vârste ale națiunilorū și lipsa de caractere de scrisū séū esistența scrisórei figurate.

Adevērata origine a apologulū se đice că

este în *trebuința* d'a spune, sub o formă *îngăduită*, adevêrulă la despoți și tirani...

„Servitus obnoxia

Quia quae volebat non audebat dicere

Affectus proprios in fabellas transtulit...¹⁾

Éccă acumă, după ună filosofă grecă, Apolonius de Tyane, originea legendariă a fabulei. Apolonius definește *fabula* contra unui Menipe.

— „Menipe, țice Apolonius, cândă eramă copilă, mama mi-a povestită istoria lui Esopă. O seți-ospună și eă ție. — Esopă era păstoră și păzia oile séle lângă ună templu ală lui Mercuriă. Era elă fórte amatoră de înțelepțione și ruga adese pre Mercuriă se î-o acórde.

Era pe acele vremi și alți ómenă mulți, cariă adresaă lui Mercuriă aceési rugăciune. Aceia cândă mergéu la templu, cătră rugăciunile loră adăogéu diverse ofrande: unulă oferia aură, altulă argintă, cesta ivoriă, celalaltă vre ună altă obiectă preciosă.

Esopă, carele n'avea miđloculă de a face asemene ofrande bogate și carele era bună economă de ale lui, făcu lui Mercuriă o libațione de lapte; dar nu pusă decâtă atăta lapte

¹⁾ Fedru, cartea III.

cătü putu mulge de la o óie deja mulsă de-
minéța. Elü depusă pe altarulü ȕeului fagurü
de miere, dar numai atăți cătü putu ținea în
palma mänei. Elü aducé d'asemene mere de
mirtü, séü roze, séü violete; dar le aducea fără
se le așede în buquete și ȕică ȕeului: Trebue
óre, O! Mercuriü! ca pentru de ați face ghir-
lande se lasü grija oilorü mele?“

Sosi în fine ȕioa ficsată de Mercurü pentru
distribuțiunea înțelepțiunei la ómenü.

Amințindu-și de ofrandele fiă-căruia, ȕeulü
proporționa partea de înțelepțiune cu cheltue-
la făcută de solicitorü..... Așia era ü ȕeü
ántici și dintre moderni judecătórii i aü imitatü
maï multü..... — „Tu, ȕicea elü, care ai adusü
multe avuți în templulü meü, vei avé de parte
filosofia; tu carele n'ai avutü de cătü alü doile
rangü în abundența ofrandelorü, fiü oratore; tu
aibi înțelepțiunea astronomiei; tu, vei fi mu-
sicü; tu, vei escela în versurü eroice; tu, în
acele iambice.“ După ce Mercuriü distribui
ast-felü tóte părțile înțelepțiunei, elü bagă de
sémă că pre Esopü 'lü uitase. Căutändü a-
tuncü ce putea face pentru dënsulü, eși aminti
despre fabulele care, cândü era în légänü și'lü
nutriaü Orele în Olimpü, veniaü se i le po-

vestéscă și în care Vaca vorbia și Omul asculta. Astă amintire 'lă făcu se vedă că totu mai avé ceva de datu lui Esopu, și-î dădu facultatea de a inventa fabule: era singura parte a înțelepțiunei carea remăsese lui Mercuriū: "Ie-o, ȕice elū lui Esopu, asta e antea ce amū inveȕatū și eū¹⁾).

IV.

Éccă aci, Dómmelorū și D-niī meī, în astă ingeniósă legendă a Greciei, nu mai multū sor-ginta reale a Apologuluī, dar tóte cualităȕile și defectele luī. Purtarea luī Esopu din legendă (u ȕeulū Mercuriū, este morala obicīnuită a apologuluī. În acesta anticitatea nu dăde lecȕiuni de morale pură, ci lecȕiuni de prudinȕă, de astutiă. Esopu este unū astute: elū dă ȕeulū ofrande de pucină valóre, dar cu ele voiesce a dobāndi multă înțelepȕiune. Cu pucinū capitale a dobāndi mare venitū!... Écca omulū **practicū** din toȕi tēmpii. Éccă omulū care scie se trāescă în pace și cu interesele séle și cu ale ȕeilorū. Elū mulge óea

¹⁾ Philostrate. viēȕa lui Apolloniu de Tyane.

pentru sine și a doua mulsură o destină lui Mercuriū.

Atăta numai că Mercuriū și elū este unū deū alū comerciului, și dér decât nu înșelă, celū pucinū nu se lasă a fi înșelatū. Elū uită pre Esopū la împărțirea înțelepțiunei și numai apoi eși amintesce de elū spre a'ī da facultatea de a face fabule.

Pentru lapte mulsū după mulgere, deulū dă o *înțelepțiune* ecivalinte. În fabule Esopū va arēta omenirei nu ce e binele, adevērulū, frumosulū, justulū..., ci cumū se va putea feri de rēū, cumū se va putē folosi de neadevērū, de slutū și cumū va putē lupta în contra injus-tului. În apológele séle, Esopū va arēta omenirei nu cumū ea trebue a scutura jugulū, ci cumū elū va putē supurta!

În adevērū, rare apológe ale anticităței aū spusū că virtutea e sacrificiū și desinteresū, ci aū lădatū pre Leū că-cī a iertatū șórecele, pentru că *la nevoiă* și șórecele póte fi de a-jutorū Leului.

Vedeți generositatea furniceī, carea nu dă gri-erului demăncare pînă nu-ī dice :

— Aī cāntatū émī pare bine,
Acumū jócă decât poți,
Érū la véră fă ca mine!

Vedeți Vulpea scăpându cu astuția sea de sub loviturile Leului despotu.

Vedeți Arborele micu făcându-și laude din aceea că elu scie a se pleca după tóte vên-turile, éru nu a li resiste pînă a fi rumptu de ele!

Nu! adulătorii și curtezaniî nu se alungu în țera apologulu! (și Deu mă temu că ei nu se pré alungu neci în alte țeri!) Dar ce? Nu te învăță fabula celu pucinu cumu se-ți feresci *cașulu* de ei?

Écē fabula, écē apologulū!

Rare-orî, o repețimū, elū dā o lecțiune de moralitate pură, descinsă din „*templa serena*“ ale filosofiei lui Lucrețiu; filosofia apologulu e filosofia neguțitorulu, carele nu vinde polițaiulu cu mēsurî false neci duce la visteria imperiale bani calpi. Este filosofia politiculu, care-și duce luntrea pe unde sunt apele crescute, pucinu pāsându-î ale cui sunt apele și de sunt limpeți séu turbure.

V.

Dar, gēndescū!

Décă, fabula, apologulū este înțelepțiunea a-

sia de josă cădută, apoi de ce se mă mai ocupă de ea ?

— Pentru că tocmai în invingerea acestor defecte ale apologului află meritele séle fabulistulă.

Pentru că, decă în adevără amă afla înțeleptiunea română, la renaștere, luându pré multă direștiunea înțeleptiunei antice, se scimă a lucra pentru îndreptarea ei.

Înțeleptiunea antică ! în adevără că ea nu pré era cu multă superióră înțeleptiunei apologului. Ună sabiū din șilele nóstre este ună săntū, șice S. M. Girardin, séū ună filosofū, séū ună literatū, carele se amestecă pucinū la lucrurile lumei, pre care le ignoră séū le despreșuesce... Cu totul alt-feliū era înțeleptulă anticū : elū e omulă abile și avizatū, carele se scie trage din încurcături și carele se pri-cepe la întorseturi Vedeți pre Pittacus unulă din cei șapte înțelepti ai Greciei. Elū e Principe de Lesbos. Ascultați masimele séle politice : „cândū veși vrea se faceși ceva, șice „elū disciplilorū seș, nu vė lăudați, căci decă „din nenorocire nu ați scote la capătū întreprinderea, și-arū ride de voi.“

Înrō đi elū întrébă care e lucrulă carele

trebuie se-lă facă cineva câtă mai târziu va pute? — A împrumuta cu bani pre *amici*. — Care e lucrul ce trebuie făcută în totă locul? — *A profita de binele și de răulă ce se tēmplă.*

Thales, altă învățatū ală Greciei, era ună mare fisicienū; la nevoieă se făcu ună mare comerciante.

Bias e ună mare oratorū; măi multă, elă e poetū; dar masimele séle sunt de o înțelepțiune *practică* și prudente: „Iubesce amicii tēi cu discrețiune; cugetă că potă se deviaă neamicii tēi;“ și éráși: „uresce pre neamicii tēi cu moderațiune, căci se póte templa ca neamicii se-ți fiă măi apoī amici.“

Periandru era tiranū ală Corintei și invita pre usurpatorī se se defieze chiar și de cei cariī li se parū a fi cei măi mari amici.

Chillon era eforū la Sparta. Era ună omă abile și fórte ingeniosū ași governa consciința.

Éccă înțelepții anticității.

Diferința între ceea ce-și propune apologulū și între vechia înțelepțiune a Greciei, cumă vędureți, este fórte mică.

VI.

De altmintrelea, fabula, apologulă, carele nu'și propune de a predica morala, ci de a învăța pre oameni cumă se ducă la capătă bună întreprinderile loră, ea, care nu'și propune de a învăța, cumă ȓice D. S. M. Girardin, omenirea a nu face pecate, ci a evita erorile, nu de a fi virtuoasă, ci avizată, istetă, iscusită seă virtuoasă cu prudință; de altmintrele, ȓicemă, apologulă a avută, pare, și elă o mare *utilitate* în ună timpă de despotismă și de apă-sare, cândă nu era liberă omulă a spune ce cūgetă despre adevără, justă și bine.

În adevără, în ȓioa cândă guvernulă familie, guvernulă patriarcale succesă tirania, apologulă fu de mare ajutorință apăsatulă. Adevărulă „golă din fire“ merge la Imperatoarele tirană și despotă, și ca ună naivă ce e Adevărulă, începe ală apostrofa fără macară a se pleca pînă la pământă și a face o întroducere în care se'lă fiă comparată cu sórele și stelele.... Elă eă ȓice:

Vrei se-ți spună a mé părere?

Tu nică cumă nu ai durere

Pentru pământeni tēi;

Cei măi mari te măgulescū

Și norodul jefuescū;
Legile ești sunt calcate.....

La asemenea cutezătore vorbe, Imperatulū
(și Deū! că Adevêrulū fusese pucinū parlamen-
tariū!) strigă, dice regretatulū nostru fabulistū
Donicī:

„Ești afară! ești afară!
Golule nerușinate!
Dați-lū iute josū pe scară!

Atunci Adevêrulū se învățâ minte și otări
de-altă dată se mérgă la Imperatulū cu altă
metódă. Elū mérsă:

„Nu golū, ce 'n vesminte
Imprumutate la minte
Și cu aerū de respectū....
A vorbitū frumosū, încetū....

Veđi așia! Și Adevêrulū pôte profita de ma-
nualele de politețâ și de bună creștere.

Și atunci: „Imperatulū în mierare
Ia datū tótă ascultare;
L'a pătrunsū, l'a înțelesū
Și îndată aū alesū
Alți miniștri, altă curte,
Aū făcutū prefaceri multe;
Trebile aū îndreptatū
Și-a fostū bine-cuvântatū.

Veđū pe ici-pe cole în onor. meū auditoriū

ună *surisă*.— Ce-mă spuī tu voiosule și spirituosū surisū?— Cum? adecă... Se pôte, dar fabula celū pucinū ȃdice că Adevērulū a fostū ascultatū de Imperatorele... Acesta e unū adevērū în fabulă celū pucinū; și apoī fabula e de origine orientale, și Orientulū e cunoscutū că este țera *neprevēȃdutulū!*...

Nu e vorba de noi, — voiū se ȃdicū de Europa,—unde marele nostru poetū Gr. Alexandrescu ne spune că:

„Cānte urșī, lupī, în pilde cātū le place,
Omu-și cată trēba și totu ce-a 'nvēȃtatū face!“

Și apoī acestū poetū necreȃȃtoriū în puterea apologulū, cāndū a cāȃdutū în astă necreȃȃȃ? În ȃioa cāndū nu putu scāpa cu fabula de unū încapuȃinatū și pré prozaicū creditōre:

Cu tōtă-a me silinȃiă, ȃdice poetulū,
A fostū cu neputinȃ,
Puterea armoniei
Se-lū facū se înȃelēȃ.....

Și apoī pasū! de mai fă *ȃȃtorīȃ fabulōse* cāndū necī cu *fabule* nu mai scapī de ele!

VII.

În anticitate însă era fabula, apologulū, o

armă putinte. Vedeți poporul Romanu revoltatü molcuminduse la simpla narare a fabulei „stomaculü și membrele.“

Vedeți magnifica lecțiune ce dă profetulü Natan lui Davidü prin parabola öei celü se-racü.

Vedeți, mai încolo, care din're Solonü și Esopü reesescü mai bine la curtea lui Crezus, regele Lidiei.

Permiteți-mi se înprospătezü în memoria D-tre acéstä împrejurare.

Crezus era unü rege förte avutü. Intr'o ñi elü întrébä pre Solon de a vëđutü vre-odată omü mai fericitü de câtü dënsulü. Solon rës-punde :

„Amü cunoscutü pre Tellus, cetätëñü de la „Atena, carele a trăitü ca omü onestü în o „republică pré cultă. Elü a lăsatü duoï copii „förte stimați... și, în fine, a avutü fericirea „de a muri cu armele amănă, re'mportändü o „victoriä pentru patria sea. Atenienii iaü nal-„țatü unü mormëntü în același locü în carele „eși perduse viéția, și iaü datü mari onoruri.“

Crezus socoti că Solon a nebunitü. „Ei bine, continuä elü, care e omulü celü mai fericitü după Tellus ?

— Aū fostū odată duoī frați, răspunse Solon, unulū se se chiama Cleobis și celalaltū Biton. Eī eraū așa de robuști că aū eșitū d'apururea victorioși din totū felulū de luptă. Eī se iubiau multū. Intr'o zi de serbătore, mama lorū, carea era preutésa a Junonei, trebué se mérgă numai decătū se sacrifice la templu. Fiindū că întârziéu de a aduce boii, cu cari era se tragă carulū preutesei la templu, Cleobis și Biton se înhamară la carū și o conduseră pênă la loculū unde avé se mérgă.

„Totū poporulū le dede miī de bine cuvîntări, mama lorū ripită de bucuriă, rugă pre Junona se li trămită ceea ce era mai folositorū lorū. Cândū sacrificiulū fu finitū și după ce mîncără, merșeră de se culcară și muriră amênduoī în aceeași nópte.“ La acéstă istorisire, Crezus nu putu a-și stăpăni mânia: Ce felū! dice elū, tu nu mă puī pre mine între ómenii fericiți!“

Respunsulū ce dădu Solon fu și mai verde și Cresus nemulțumitū pofti pre înțeleptulū Solon afară.— Esopū și elū 'i spusă adevăruri grele ca și Solon, numai Crezus le înghiți, că-cī Esopū vorbi despre Lupi, Urși, Lei... érá nu despre Crezus.

— O Solon, ȳice apoi Esopă, filosofului : nu trebuie nici odată se te apropii de principii, seú de te apropii de ei trebuie se nu li ȳici decătă ceea ce li este plăcută.

— Din contra, raspunde Solon, nu trebuie nici odată a te apropia de ei, dar cândă ei te chiamă trebuie pururea se-ı consiliezi cătă poți mai bine și se nu le spuı neci odată decătă adevărulă “

E sublimă respunsulă lui Solon, dar Solon uıtă că Principii nu chiamă de două ori pre cei cariı le daı lecȳiuni, și Esopă, cu fabula lui, la lipsă de mai bine, facu mai multă.

VII.

Nicăiri mai multă decătă la Români apologulă n'a servită pentru exprimerea *mai liberă* a adevărului, ba pênă și a sentimenteloră patriotice renăscēnde, și devenite altădată, sub uniı fanarioȳi, ele înșele, o adevărată fabulă în patria năstră, unde totă ce era naȳionale, bine și adevără, era apēsatură, cândă de către boeri, cândă de către Domnă, cândă de către Ruși, Turci, Nēmȳi.....

D. Negruzzi era esilată numai căci termi-

nase unŭ articolŭ alŭ seŭ cu unŭ versŭ din
Voltaire :

„Aux âmes bien nées que la Patrie est chère!“

Ei bine! nu este de mirare ca se vedemŭ
cumŭ, pe cîndŭ Negruzzi era esilatŭ pentru a-
tîtu, apologulŭ spunea *slujbașilorŭ* cã aŭ *pu-
fușorŭ pe botișorŭ*, cã *Boulŭ e în postŭ mare!*
cã *curtezaniŭ* sunt la curte cu favorŭ....

„Pentru cã în douë labe sciŭ a umbla ușorŭ,
și facŭ aportŭ.....

Séŭ cã judecata otăresce :

„Ca păgubașulŭ *pelcica* claponulŭ furatŭ
și reclamatŭ se se dă,
Ear *carnea* tribunalulŭ depositŭ se o ié!

Séŭ cã celŭ :

„Cu trei femei barbatŭ
De reulŭ lorŭ s'a spênzuratŭ
Și de atunci în acé țeră,
Cu trei mai nimeni nu se însoră.

Séŭ cã :

Décã arŭ fi și în lumea mare
Veștă urma la tălharŭ,
Atunci, mă jurŭ, fără muștrare,
Cã s'ar vedé și în curșŭ mari.

Séú cǎ :

Cine-î tare și mare
Darú minte nu pré are,
Nu-î bine, câtú de bunú la ânimă se fiă!

Séú cǎ judecata otăresce lupilorú :

De óe o pelciă
Și neci unú pěrú mai multú, nemică;

Séú cǎ :

Dumneđeú se ne ferescă
De judecata măgărescă.

E de mirare! Dar așa fu! Negruzzi fu esilatú, érú fabula, apologulú luí Donicî și G. Alexandrescu le ceti judecătorulú și slujbașulú și cine scie, de nu și însuși Domnitorulú!

„Apoi cândú în elegiă, destulú nu potú se vorbescú,
Și s'arétú fără sfială tóte câte socotescú,
Vre unú dobitocú îndată vine înaintea mé
Și'mi ridică cu lesnire sarcina veri câtú de gré.
Lupií, urșií, imi facú slujbă, leií chiar mi se supunú,
Adevěrurí d'unú precíú mare, cândú le poruncescú, ei spunú.
Socotescú cǎ putemú dice, fără se ne îndoimú,
Cǎ e pre bunú pentru fabulí véculú în care trăimú!

Versurile aceste ale D-luí G. A. completă totú ceea ce putemú dice despre importanția fabulei la Români, din tēmpulú din urmă. Pe cândú censura cu plumbulú ei multicolorú ver-

ga spatele autorilorü seü chiar eï chiama la Tribunaluri, „se dé cuvântü.....

„Se spună în bună proză — (vai! proză cu *zagalafce şnuruită* şi *scripisită* şi *bună* e cu neputinţă!).... „Se spună în bună proză, de ce umblă după vântü,

Se le dăcă judecata:

„Fiindü c'amü aflatü că scrii,
Fiindü-că vorbeşti cu norii, şi puî slove pe hărtii,
Ado versurile tèle, avemü poftă se cetimü
Şi de n'ai atinsü pre nime, noi osănda 'ţi mărgenimü!

Pe cândü censura făcé d'asemene pacoste elegiacilorü nostri de tötă mâna, aceeşi censură, cândü poetulü Alexandrescu striga că:

„Ura ne'mpăcată...
Şi a revărsatü veninulü, a vrutü se'şi resplătescă
Şi fablele mele spre reü se tălcüescă,“

A disü că lupi, urşi, lei vorbescü de stăpänire.....

aceeşi censură, dăcemü. vine se apere pre fabulistü:

„Elü apărä in lume, le spune c'aü greşală“...

Acéstă curiosă favore a censurei pentru fa-

buliștii noștri, făcu pre D. Gr. Alesandrescu se ȃică regretatului nostru Donici, că decă censura nu ț'arū fi datū pace:

„La atătea dobitoce sufletū ore ai fi datū?
Ai fi ȃisū cu îndrăsnelă de-unū vulpoiū judecătorū
Că êlū veȃi căte odată cu pufū albū pe botișorū,
Că în cumpēna dreptăȃii cașulū elū l'a cumpănitū
Pēnă ce prigonitorii cu nimicū s'aū pomenitū?

Ast-felū nu e ironiă în gura fabulistului muntēnū cândū cu spiritū mulțumescē acesteȃ, censurȃ:

Mulțumescū astă-dată și stăpănirei nōstre,
Care nu vru s'asculte la vorbe așia prōste.
Alt-felū de nu, mi-e tēmă că 'n locū de mulțumire,
M'ar fi făcutū prietenū cu vre o monastire.
Unde spālāndu-mi vina prin postū și nemāncare
Mergēmū în raiū d'a dreptulū și fără cercetare.

(Epistola cātră Maior Voinescu II).

Nimene nu ne demustră mai bine marea putere a fabulei decătū Socrat. În adevērū, Platon ne-lū arētă la cāteva ore nainte de a bē cicuta, făcēndușī cē mai plăcută ocupaȃiune din versificaȃiunea de fabule esopiene. Marele dascalū ale nemurirei sufletului se pare că recunoscū ast-felu ce armă putinte aū negregiatū, neintrebuindū fabula în propagarea sublimelorū sēle adevērurȃ.....

IX.

Légănulă apologului e Orientulă, prima țerină ce călcă omulă și primulă ceriul sub care corone luciră pe frunte de despotulă. *Bidpai* este celulă mai vechiulă apologistulă din Asia.

În Europa apologulă veni cu Esiodulă mai anteiulă și apoi cu Biblia evreescă.

Architon și Stesichorulă (16-le seculă) aulă fostulă însă după noi, adevărații direpți părinți ai fabulei în Europa.

Esopulă (550 Frigia) este érašilă adevăratulă perfecționatoră și continuatoră fabulelorulă lui *Bidpai*.

Fedru apoi este celulă care dădu fabulei fermeculă versificațiunei și de multe ori caracterulă gravulă și măsuratulă Romanulă. Fedru este cătră Esopulă, ceea ce fu Virgile cătră Omerulă.

Lăsămulă de a vorbi de Avinius, Aphtonius, Gabrius seulă Babrius etc., spre a ne reîntorce la fabula română

Celulă d'anteiulă pasulă mai marcatulă alulă alegoriei, alulă metaforei, alulă parabolei cătră apologulă, în literele române, nu-lă aflămulă decâtulă cu finea secululă trecutulă și începutulă celulă de

1879.
Sara de
August,
la Goan
presara
rii. —
Silvea
VII

faciă. În cèi după urmă cronicari, de la Ne-
culcea la Beldiman, sub domniile fanariote,
aflăm preperate ca o sumă de adfabulațiuni,
deși tôte, mai tôte, nedemne de preceptele mo-
ralei, dér demne de catehismul omului decă-
dută în cé după urmă prostrațiune.

*Capul plecatu nu-lu taiă sabia, dicéu in-
diviđi care nu mai meritaū se-lu pórté pe umere!*

*Mielulu blându suge la două oī, dicéu cei ce
sugéu țera și domnia, cei ce făcéu cruce cu
Ruși și salamalekime cu Turcii.*

*Mâna ce n'o poți mușca linge-o..... Și aū
linsū, în adevêrū, mâna găđilorū țerei lorū, în
locū de a o mușca și apoi a sci se móră!*

O! departe, departe de noi amintiri a timpī
de îngenuchiare și de doliū!

Primele încercări de tabule mai demne se
reporta către anii 1800.

Ideile și mișcarea elenă începé a ferbe. Ju-
ne lire române începéu a innoda córde ro-
mâne. Dér Domniī streinī apésau încă țera:
încă poetulū n'a venitū se strige:

Frați, uniți nu ca tâlhari,
Ci ca Români, ómeni mari,
Aideți se ne sfātuimū
Ce-arū trebui, cumū se fimū!')

1) Rugăciunea de Văcărescu în 1821.

Aidî Române, aidî voinice
Lasă ripe, văi, colnice,
Aidî moşnenî de vitejiă
Lenea nu ți-e dată ție.¹⁾

În lipsa acestorŭ apelurî france, desfiderî naționale aruncate streinului apăsătoriŭ, pe cândŭ ora încă nu sunase, Cichindelŭ com-pune primele séle fabule, 1814, în Transil-vania, acelŭ focariŭ sântŭ alŭ simțirilorŭ Ro-mâne, acelŭ pământŭ dospitŭ cu sângele ro-mânului săténŭ, mortŭ pentru libertate și e-galitate!

Fabula carea în Ardélŭ, primului ei inter-pretatore, Cichindelŭ mai susŭ numitŭ, nu servi, cumŭ vomŭ vedé, decâtŭ de temă, de pre-testŭ, pentru digresiuni morali și naționale, trecu, fără multă preface, decâtŭ dóră în limbă, sub penile DD. Seulescu și G. Asa-chi etc. și se opri la culmea sa, sub pince-lulŭ DD. Donici și Gr. Alecsandrescu.

Bassarabia, îngenuchiată în durere și în-streinare se cercă și ea :

Affectus proprios in fabellas transtulit,

cercă și ea a-și suspina în fabule păsurile séle, cânteculŭ de mórte alŭ Lebedei. Poetulŭ Sârbu, unŭ sufletŭ în care colcaïă sânge Ro-

¹⁾ Cânt. Rom. 1821 Văc.

mână, imprimă fabulele séle la Chişinău în 1853. Ele sunt lacrimile apesatului, de şi în privirea literariă sunt pré în urma literiloră române de la data imprimărei loră.

Dér la atăta vomă margini de astă dată apreciaŕile nóstre asupra fabulistiloră români de după Cichindelă. Voimă astăđi a vorbi numai despre acestă din urmă, căci este celă ăntăiă fabulistă ce ne presintă chronologia nóstră literariă; căci este ună santă martiră ală a-
reloră ideă de renaşcere şi de romanismă, căci, după cumă điseiă începēdă, a cunósce care sunt primele fabule cu care a fostă legănată renăşcēnda nóstră Româniă, este a despica macară ună colţă din vėlulă misteriosă cu care Dumneđeă a ascunsă de la ochii noştriă, sórtea popóreloră ca şi a indiviđiloră!

X.

A vorbi de Cichindelă după cele ce la 1838 a đisă de acestă fabulistă ună mare literatore română, D. Eliade, ar fi o cutezare, decă cele ce noi vomă avē de đisă, nu ar fi ună sinceră omagiă ală generaţiunei mele pentru autorele Cădereă draciloră, pentru dovada de

gustulū seū literarū, dată prin editarea a II-a oră a fabulelorū lui Cichindelū. La multe și pe mulți ani vomū avé începutū la acé abondantă obărșăă, carea se chiamă Eliad, Văcărescu, Voinescu, Rosetti etc. Și totū ce generațiunele vorū dice, vorū cănta și vorū scie va purta lungū tēmpū sigilulū mărireī acelorū barbați!

Și acumū, după acestū datoritū omagiū, se vedemū pe scurtū, ce scimū despre vieția primulū nostru fabulistū.

DEMETRE CICHINDELU este născutū în Banațulū Timisórii în satulū Besichereculū micū¹⁾ în ceī de pe urmă 25 de anī ai seclulū celū mare alū triumfulū dreptulū asupra des potismulū. Cichindelū, născutū pe lume odată cu noulū dreptū alū Europei, pare a fi suptū, împreună cu laptele mumei seīe, iubirea acelorū drepturi și dorulū de a le vede proprietate și a românilorū, connaționalilorū seī.

La acēsta aū lucratū, din ceī mai frageđi anī ai vieței seīe. În gravele neînțelegeri ce dispărțiaū pre Româniī din Ardealū și Ungaria, din cauza religiei, Cichindelū, simțindū,

¹⁾ Eliadū, pref. la a 2 ediț. a fabul. Bucuresci, Tipog. Eliad, 1838.

puindu-și înainte, cumă ȃice elū ¹⁾ „*ce dulcētia și fericire arū fi, a vedē așia mare numărū de Romānī* (in Banatū, țera Ungurēscă, Ardēlū, țera Romānēscă, Moldova și Bocovina) *că se iubescū ca frațū și se omenescū* (onorū),“ Cichindelū pare ași fi impusū de misiune de a fi solulū păcei, de a aduce între frați ramulū de olivū. În adevērū, elū nu se depărtă de la nici o cale, prin carea onorabile și mai eficace putē spera ași agiunge scopulū acestū generosū, sublime. Nutrindū în sine (dovedesce acēsta nu numai fabula 154, dar și mai tōte) ca și Clain, Șincaiū, Petru Maiorū, idealulū născēndū alū Romanismulū, Cichindelū se făcu apostolulū misticū alū acestū ideale²⁾. In miȃloculū ne'nvoelilorū de lege, elū nu ezită de a da apelurilorū sēle la înfrățire, puterea religiei, și asemenea istoricilorū mai susū memorați, se făcu ministru alū Altarului lui Hristosū, altarū la carele aspira

¹⁾ Învețiătura de la fabula, 154. Rendunēoa și celelalte paseri. Edițiunea din 1814. Buda pag. 470.

²⁾ „Între barbații ce aū slujitū nației romānesei și s'aū jertfitū pe sineși folosulū obștescū, precumū Jorgo-vici, P. Maior, Șincai, și alți, Cichindealū a fostū unulū din cei mai însemnați.“ Eliad. prefacia edic. 2-a 1838.

a puté dice, îngenuchiatū, că: *nu e aicea neci grecū séu latinū, unitū séu neunitū, ci numai românū!.....*“

Ast-felū vedemū pre Cichindelū pe la anii 1812 parohū la Besichereculū micū.....¹⁾ elū care deapururea s'a luptatū, a înfruntatū bigotismulū, elū care a disū că: „*sfințenia nu stă în portū și în barbe lungē.*”²⁾“

Dar nu numai ca preotū alū altariulū a fostū Cichindelū apostolū alū românismulū, alū dreptulū și alū binelū³⁾; asemenea plugarulū bunū, elū a căutatū ca se însutescă semința cé bună și a semanat-o în tóte părțile unde a găsitū unū pământū liberū și gata de a o priimi în sinulū seū spre desvoltare. Cichindelū fu dară și învățiatorū; mai întēiū fu, la Berecon, pe urmă în Belinti și apoi în patria sa. D'abié Clain, Șincai și Maioru, lu-

¹⁾ Cichindealū a disū că prefera a fi parohū luminatū la Besichericulū micū decâtū Metropolitū ignorantū la Bucuresci; veđi fabula 149.

²⁾ Fabula 125.

³⁾ „Fiesce carele numai de va voi, bine póte vedē și cunoșce, că eu acēsta nu din patimă, nu din urățione cătrē biserica grecēscă neci cătrē acē latinēscă le vorbescū, ci din dragostea cătră Țieulū meū, cătră adevurulū Evangeliei și cătră pré iubita nația mea. (Cichindealū. f. 151).“

céferi neînșerați ai literaturii române sparse, cumă ȃice autorele „Căderei Draciloră,” asemenea lui Moise, marea de întunerică ce ține pre Români de'ncôce de pământulă promisiunei și'i féceră se trecă dincolo de Egiptulă și seși cunôscă adevăratulă loră începută”, Cichindelă apucă faclia din mâna aceloră marii geniă ai Romanismului, faclia ce ameninția a o stênge fetida bore a neamiculăi, deșteptată de bătăile sgomotóse ale peptulăi românului, la auđirea fapteloră stremoșesci, elă apasatulă și cruciatulă de cătră atăția gâđi!

Persecuțiunile întinse în contra istoriciloră noștri deveniaă din ce în ce mai aprige pentru oră cine cerca a întra în calea aceloră. Părintele Cichindelă nu voi a stinge faclia ce i trecu de la marii dascalăi mai susă citați, ci elă, omă de esperiinția, imitândă întru acésta pre Lessingu,¹⁾ puse între făclia și ochii persecutoriloră, transparentă moderátore adevăruriloră celoră mai vii, aspirațiuneloră celoră mai române; Cichindelă otări a le da forma apologulăi.

¹⁾ „Lessing marele luminatoriă ală culturăi Germaniei cu prea frumoșele sële fabule némuluiă seă mare remunerație aă arătătă.” (Prefacia edit. din 1814).

Ast-feliū, pe cândū spionulū (de care neci odată frații Ardeleni n'au scapatū) tindea urechia sa în mica clasă din scóla pedagogică din Aradulū vechiū, în care părintele Catihetū Cichindelū, aduna auditoriulū seū, urechia acé infernală, nu reușia de a surprinde precepte *sedițiose*, după părerea maghiareluī, ci numai simple, naive și câte odată *mistice* convorbiri între Lupu și Oie, Vulpe și Momițiă, între ființi în care, celū pucinū la prima auđire, nu puté seū nu da mânia neamiculū seși védă portretulū seū.

Cichindelū, colegū de profesura la scóla pedagogică din Aradū cu celebrulū doctorū în filosofia Iorgovicī (Paulū),¹⁾ Constantinū Loga²⁾ și Ióne Mihuțiu, nu reuși pana în fine a îndeparta de la sene pornirea neamiculū. Nu multū după cele de ăntēi fabule a le séle, persecuțiunile începură a se înmulți asupra modestulū la exteriorū dar avutulū la anima parohū și catehetū alū preparandei din Aradū. Aceste persecuțiuni elū aduseră la o mórte ce nu o reclama vârsta sea.

¹⁾ Nepotū de frate alū vestitulū autorū alū observat. limbei românesci tipărite în 1799.

²⁾ Autoriu unei Gram. românesci.

Martirulă nu fu de ajunsă spre a plăti cutezanția acestui sântă apostolă ală Româniloră și ală adevărului; ea reclamă în aulocau-ste, și sângele fiului seă. ¹⁾ O! lista martiriloră româniloră în Ardélă e lungă!... Ată-tea morminte, pe căte spënzurătoră... Mãi pre atăția găđi lași pre căți maghiară la putere!... Hora, Cloșca, Crișană fiă aī renașcerei române đin tempulă luă Cichindelă, onóre voue care spuseręți streinului că românilă nu đice adevărulă numai prin fabule ci și cu toporulă la mână!...

Fabulele luă Cichindelă fură publicate mãi ănteiă în 1814 de cătră însuși, la Buda, cu tipariulă crășeciă tipografă a universităței Unguresci de Pesta.

Acéstă edițiune a devenită fórte rară. D. Eliadă, veră care fia-ă ideile politice, a dată dovedă că în litere a sciută aprecia frumosulă, a reedițiunată în 1838 fablele luă Cichindelă,

¹⁾ „Prin fablele seă, đice D. Eliad, interatândă fanatismulă sirbescă, se sculă asupra sa cé mãi crudă și cé mãi neomenósă gonire, care eă și pricinui o mórte prematurată seă mãi nainte de vreme, celă smulsă din sinulă familiei seă, deămprenă cu unulă născută ală seă fiă ce da cele mãi mară făgăduinți nației.....“

precedându-le de o nimerită și meritată de fabulistă prefaciă.

Acum că cunoșcem totu ce se repórtă la viața părintelui Cichindelă, ne rămăne a aborda nemuritoarele séle fabule, acele fabule care „potă fi pentru Români pentru totă-de-auna *tablele legei aduse în deșiertu.*“

A. FORMA

Veră-ce fabulă séu apologă, D-v. sciți, se póte considera sub două puncte de vedere, în privința *formei* și în privința *fondului*

În privința *formei*, Cichindelă a avută înainte de modelă pre Esopă. În adevără nu numai că elă, ca și Esopă, nu a scrisă apológele séle în versură, déră mă adese l'a tradusă de și în modă liberă și de multe oră călcândă cu óre-care cuventă, ca și G. Alexandrescu și uneoră Donici, ordinile lui Aristotelă de a închide fabula în strimte limite, de a face din brievidate cuallitatea ei de căpeteniă.

Totu în opoșiune cu Aristotelă, Cichindelă a amestecată directă pre ómenă, de mă multe oră în fabulele séle.

Cichindelă se deosebesce în apológele lui de ale lui Esopă, în privința *formei*, prin impu-

cinarea acelei pré mari aridităţi ce se putu imputa lui Esopū, şi mai presusū de tóte prin sigilulū de naţionalitate ce a sciutū a întipări în cele mai multe apologe. Adevărulū binele, frumosulū este acelaşi la tóte popórele, déră dupe cumū tóte popórele n'aū acelaşi limbagiū, de asemenea neci aceste nu întâlnescū la tóte popórele aceleaşi vestiminte, aceléşi espre-siuni. În astă privinţiă pârintele Cichindelū, putemū dice, că a fostū unū *La Fontaine* românū, căci a sciutū *romanisa* ¹⁾ fabule de adevăruri generale. Idiotismii, românismii preseraţi prin ele, facilitară acestū rezultatū.

Décă în privinţiă de mai susū n'avemū de câtū a lăuda metoda catihetului de la Aradū, póte n'amū puté dice despre stilulū sēū, că este deapurure coreptū şi de o sintasă dea purure pură. În adevērū, se simte în multe fabule obicinuinţiă autorelui, de nu de a gândi, celū pucinū de a se esprime în o limbă cu o-sintasa diferită de acé română. Aşa întrebuirea verbului la finea frasei şi în urma complirilorū, acusă celū pucinū cunoscinţiă

¹⁾ Cu dreptū cuvēntū Cichindelū a đisū în titlulū ediţiunei sēle, că fabulele sēle sunt, *pre limba românēscă întocmite de elū.*

limbei germane. Acésta a și trebuită se fiă, judecându dupe variile citări din filosofi și poeți germani, ce face pe ică-cole prin învęțiăturile séu adfabulațiunile séle.

În privirea limbagiului, el este mai pură de bună sémă decâtă era indeobsce pe la ani edițiunareî fabuleloră, dără totuși coprinde încă multe vorbe, cândă streine, cândă provincialismă ardeleni, bănătenă, etc.

E de mirare cumă de n'aũ întrebuițatũ la neci uă fabulă versificarea, elũ care cunoscea pre toți fabulistii și antică și mai modernă. Dără pe de altă parte, aceste se esplica din greutatea în care arũ fi fostũ de a versifica lungiile séle adfabulațiunii.

Încătũ pentru aceste, în care stă tótă originalitatea și deosebirea mare între Cichindelu și Esopũ, și între toți fabulistii trecuți, observămũ că prin lungimea și argumentarea loră, ele sunt adevęratulũ scopũ alũ autorelui, carele din apologũ și-'a făcutũ numai unũ pretestũ la ele, cândũ nu și o *scusă* înaintea censurei, a neamicului. Neci uă fabulă nu are adfabulațiunea la începutũ. In multe fabule, morala, adfabulațiunea se face a se observa de cetitore în decursulũ apologului, dără elũ nu se opresce

de a face una și *speciale* la fine sub nume de *învățiătură*.

Pe lângă *adfabulațiunii*, câte-va fabule mari coprind și un fel de *corolariu* către adfabulațiune, sub titlu de *observare*. Aceste sunt un fel de *notiții*, în carele subieptul apologului se poate dice că nu mai există decât prin uă slabă asociare de idee. Dără decât asemenea observări, ca parte din apologu, sunt în câțva neregulate, ele adesea au merite prin justetia lor, prin importanția ce au, ca bucăți detașate de apologu.

Cichindelă n'a împărțit fabulele séle în neci un fel de clasificare. Edițiunea din 1814 coprinde 154 de apologuri cu ale lor adfabulațiuni și cu unele observări, de care mai sus vorbirăm.

B. FONDUL FABLELOR.

Răspunsul la acestu titlu noi credem că stă în a afla care sunt sorgintile în care a esaurit *Cichindelă* materialul fabuleior séle.

D-vostre cunósceți de alte dăți obiceiul meu, în astă privință. Motivele inspiratrice ale autorului, explica însași opera și sciți câtu de varii sunt acele motive.— Sunt motive în bu-

zunarile D-tre, sunt motive și în ănimă năstră.....—Totulă stă în a alege.....

Inspirațiunile lui Cichindelă, dupe noi, sunt pe de uă parte *Esopă* și pe altă parte marea lui iubire de *adevără*, *de frumosă*, *de bine*, cu deosebire de *romanismă*.

Cumă că păr. Cichindelă scriindu'să fablele séle, avé sub ochi pre ale lui Esopă, nu rămăne neci uă îndoélă încă de la prima sé fabulă. In adevără prima fabulă a lui Esopă, e dupe edițiunile cele mai vechi, 'Αετὸς καὶ ἀλώπηξ (Aquila et Vulpes), cu carea începe și Cichindelă edițiunea sa din 1814.*) Déră ceea ce se demustra cu acésta I fabulă, se demustra și de tóte cele-alte. Așa fabulele 4, 5, 6, 10, 18, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 33, 37, 41, 50 51, 53, 55, 59 64, 65, etc., corespondă fabuleloră lui Esopă, dupe edițiunea josă adnotată, 72, 3, 110, 227, 106, 7, 11, 29, 93, etc.

Cichindelă aă luată de la Esopă numai titlurile, subiectele fabuleloră séle. Nimica mai propriu de a aréta modulă cumă acesta a

*) Veđi fabulae variorum auctorum Nempe Aesopi fabulae Graeco-latinae CCXCVII. etc. Haec omnia ex bibliotheca Palatina, opera et studio Isaaci Nicolai Neveleti. Francofurti, M. DC. LX.

urmată lui Esop, decâtă de a pune fația în fația, unele din fabulele loră asupra aceleiași materiă. Asemenea comparațiuni nu voră puté decâtă a ne lumina asupra metodei, procedurēi fabulistului nostru.

Se luămă bunăoră pre a 19 (corespunđetóre la a 234 în Esop).

234

Lupus et Capra.

Lupus Capram in prae-
rupto pascentem antro in-
tuitus, cum ea potiri non
posset, ut descenderet
monebat, ne inopina de-
laberetur, aiens sibi pra-
tum melius esse, et gra-
mine maxime floridum.
Cui illa respondit, me non
ad pastum vocas, sed
tu ipse cibo indiges.

19

Lupulă și Capra.

Lupulă a vęđută pe
ună munte înaltă și pe-
trosă pre o capră păs-
cënduse, pe care nu se
năđeđuia că o va puté
prinde, decı agănditū sę
o momęscă la sine đı-
cëndu'i: o soruică, sori-
oră! vinomi'i la moșu,
că aci nu e pré bine la
tine, că e primejdiosă
loçulă, și surpăciosă, de
undă po'i lesne cădea și
a'i scurta viața; încă
cătře aceea, precumă mi
se vede, necı pășune nu
ai destulă, ci pogórate
aici în vale, că mai bine
'ți va fi.— Este! tocmai
așia va fi! cum đici tu,
creapemi'i ănima în tine,

slutule și netrebnicule;
răspunde Capra : eū nu
sciū de cândū sunt pre
lume, că sē fi fostū lu-
pii frați cu caprele, și
acumū nu pricepū de
cândū s'aū făcutū lupii
așia de bunī și așia mi-
lostivi. Dute, dute, slu-
tule ! că aicé nu ți se
ascultă minciunile, și te
uită într'o apă unde-va,
apoi veī vedé, óre ți stă
frumosū sē te prefaci că
esci bunū. Urgia fiarelorū
și motântane!

Din fabulele mai susū reproduse, se póte
lesne vedé, că decă Cichindelū a cerutū lui
Esopū subiectele fabulelorū séle, ca și ma-
rele fabulistū alū francesilorū, elū a reușitū
de a le îmbrăca, în vestminte iubite și na-
ționale, celū pucinū ale mai desbara de marea
severitate și pré săcăla precisiune, în care
aridulū pamēntū alū Sudulūi le inspirase apo-
logistulū frigianū. În „*Lupulū și Capra*,“
este, nime nu póte nega, *Lupus et Capella* lui
Esopū. Déră mulțumită simțiulūi naționale,
originale, a lui Cichindelū, fabula sea nu mai
este, nu se mai póte dice uă imitațiune. *I-
mitațiune* este *decopiare*, și Cichindelū nu

decopiază ci *corrige*, ci *perfectionează*. Dacă asemenea procedeu de a scrie se poate califica de imitare, atunci cei mai mari scriitori ai lumii, atunci Virgil, Dante, Milton, Voltaire, Racine, Molieru, numai au imitată, sunt numai nesce palide icone ale geniilor precedente. Dera acesta nu e. Dacă Rafelu nemuritorulu, Murillo și Vandeyk au făcutu fiă-care câte una seă mai multe sacre familii, nu urmază că ei s'au imitată. Geniulu loră nu stă decâtă în deosebita espresiune ce fiă care a dată aceleia'și cugetări, aceluia'și fondă. Geniulu artistică nu totă d'auna crează fondulu, materialulu opereii seă, ci numai ordinarea și espresiunea ce li o dă. Sant-Petru de la Roma nu e creată din alte materiale decâtă acele de care și alți arhitecți se serviaă; geniulu artistică însă făcu din materii comune pre St. Petru, adecă o operă, o creațiune sublimă a minței omenesci.

Dovedi că Cichindelă imitându pre Esopă a sciută remăne originale, avemă la fiă-ce frasă din fabulele seă. Cumă esprima elă în „*Lupulă și Capra*,“ pre: „cum ea potiri non posset, ut descenderet monebat, ne inopina delaberetur“...?

„Pre care nu se nădăjduia că o va pute
„prinde, deci a gândit să o momescă la
„sine, ȳicȳndu: *o soruică, sorióră, vinomiȳi la*
„*moșu*, că aci nu'ı pré bine de tine, că'ı pri-
„mejdiosu loculu și surpaȳiosu, de unde poȳi
„lesne cãde și aȳi scurta viaȳa. Incã cãtre
„aceea, precumũ mi se vede nu aı neci pãșune
„destulã, etc.

Unde Esopũ nãrezã, și prin urmare lasã sã
subsiste pre lȳngã persónele micei drame a
fabulei și pre autore, Cichindelũ lasa se vor-
bescã ínse'și persónele. Ce aerũ de blãndeȳe,
de buna-voinȳiã nu ie „*Lupulũ*“ luı Cichin-
delũ sfãtuindũ pre Capra, cãreia, ca se 'lũ
credã mai amicũ, mai voitoriũ de bine, i se
și dã de rudã. „Vino la *moșu*, dragã soriórã,
cã'ı pecatũ de tine se'ți scurtezi dragile de
ȳile, cãȳendũ de pe prapastiã, ȳice cu bono-
mia Lupulũ, suriȳendũ ín sine la gãndu'lũ cã
ast-feliũ o va pute momi. Lupulũ luı Esopũ
nu represinta așia de bine pre ínșielãtoriu cu
vocea dulce, ca Lupulũ luı Cichindelũ. Dérã
neci Capra luı Esopũ nu e așia de naturale
ca acé a luı Cichindelũ.

„Me non ad pastum vocas, sed tu ipse cibo
indiges,“ ȳice Capra celui ánteiũ.

— „Tocmai așa va fi, cumă Țică tu, crepemi'ți
„inima în tine, slutule! și netrebnicule!... Eă
„nu știu, de cându sunt pe lume, ca se fiă
„fostu lupii frați cu caprele, și acumă nu mă
„pricepă de cându s'aă făcutu lupii așa bunii
„și așa milostivi! Dute! dute, slutule! că aici
„nu ți se ascultă minciunile, și te uită într'o
„apă unde-va, apoi vei vedé, óre stați frumosă
„să te prefaci că esci bună! Urgia féreloră
„și motantaniă!“

Décă Capra fabulistului română nu este așa de gravă și scumpă la răspunsă ca aceea a fabulistului *Grecă*, ea Țică însă nesce vorbe așa de cumiști, cu judicată și totă o dată de naturale, încătă nu i se póte imputa neci ună momentă *locuacitatea*. Ce? Se nu'Țică și ea o dată Lupului, ce 'Țică pe animă, ea care, de la înălțimea prapastiei, este astă dată sigură că Lupulă nu-și va puté rěsbuna! Póte ca sě nu fiă generósă purtarea Caprei, se nu fiă *cavaleréscă*, fiă! déră e *omenéscă*, de mă potă esprima cu așa cuvěntă, pentru a esprima simțirea unei Capre; e în fine naturale! ... Și Țică acésta pentru că înțielépta Capră e plină de esperiință; ea scie *de cândă e pe lume* (admirabile naivitate!) că Lupii n'aă fostă neci o dată frați

cu Caprele ;... Ce mă mai chiămă sorióră, sorióră! slutule, că la mine, (care bine te cunoscú) nu ți sê trecú minciunile..... Degéba vreí sê'ți dai aerú de omú de trébă, uitáte în vre o apă și vei vedé că escí totú cine escí, adecă unú Lupú, urgia férelórú și motantania.

Darú unde Cichindelu este cu totulú „*sui-generis*,” e în moralitáțile fabulelorú sélé. Décă prin forma acestorú moralitáți sêu adfabulațiunii, elú s'a deosebitú de Esopú, prin fondulú lorú, deosebirea vine cu multú mái simtibile, și dovedesce în unú modú nerefutabilu. ceea ce s'a mái đisú, că Cichindelu nu se servesce de fabulă, spre a satisface o vocațiune naturale de scriitorú, ci ca de nesce simple *preteste* la convorbiri pline de patriotismú, la adevérate apeluri la înfrățire, la pace, între români, la civilisare și progresú naționale.

Cine caută în adfabulațiunile lui Cichindelu, adevérata, regulata temă a fabulei, nu cunósce pre Cichindelu, nu scie a prețui pre nemuritorulú *Catihetu* alú scolei preparandale din Aradú. Altele sunt isvórele adfabulațiunilorú lui Cichindelu, decâtú la fabulele Esopiane. Aceste isvóre sunt, cumú deja le indicáramú :

a) Patria și romanismulú.

- b) Politica română în fațiă cu națiunile rivale și neamice.
- c) Lecțiuni sociale relative la români.
- In fine d) Lupta contra superstițiilor, a pre-judeților și ală unor vici la care s'ară fi putëndă crede românulă mai adese dedatū.

Sub asemenea nobile și mari sentimente și aspirațiuni scrié „*învêțiăturile*“ fabuleloră séle Pâr. Catihetū Cichindelu.

Se vedemă acumă modulă cumă scrie fabulistulă acestū celebru „*învêțăturile*“ fabuleloră séle.

Cichindelu câte o dată nu desparte *morală* de fabulă. Așia bunăórá este fabula 73. *Pri-vighetórea și Cobatulă*. Fab. 71 (*Furnica*), etc.

Une-oră pune *morală* în lăuntrulă fabulei, (veđi fabula 21).

În alte dăți *morală* coprinde și ea înse'si vre o nouă fabulă.

Mai totū d'auna, adevêrulă séu teza ce sprijină prin adfabulațiune, o demustra prin esemple împrumutate de la istoriă, prin istorióre morale, proverbe vechi naționale, prin asiomate cunoscute și ne puse de nime în îndoelă.

Așia în morala fabulei 70 (Catăra ingrasată) spre a dovedi că „a se rușina de némulă seă aceea e drépta prostiă“ dă de pildă pre Agatocles regele Siracusei, carele nu se rușina că era fecioră de olară, „căci pentru bunătățile, „vredniciile bărbăției lui la țera și patria sa „s'a învrednicită a ajunge la crăime.“

Totă în „*morala*“ acestei fabule videmă în-troducënduse o istoriă morală, tinđendă de a adăoga o nouă dovadă pentru triumfulă tezei, că nu se cuvine nescine a se rușina de originea sa.

XI.

Ne rămâne acumă a demustra inspirațiunile fabuleloră seă mai bine a adfabulațiuniloră lui Cichindelă. Aceste inspirațiuni, ni leaă arătată însuși elă cândă đisă: „Fieși carele numai de va voi, lesne póte vedé, că eă „aceste (fabule) le vorbescă din dragostea cé „către Đeulă meă, către adevărulă evangelică, „și către pré iubita mea națiune (fabula 154).“

Din aceste sublime grădină este plină cornulă abundenței ce împrăstie Cichinelu asupra Romăniei.

Sělă resturnămă, d-nelor și d-niă meă, a-

cestă cornă de abundență: apropieți dónnelor mele! este aci partea vóstră: éca perle și diamante, éca viorele și brebenței... faceți, faceți cunună strălucite pentru fruntele vóstre.

—D-na X... Ce frumósă este!... Ce ochi! Ce gură! ... Ce perú!... Atâția curtezană i'au spus'o și i-o spunú.....

Haide! pușin coragiú d-nele mele... nu ne vorú auđi domnií...

— Ce đicí tu Cichindelu de d-na X...?

— „Frumuseția fără înțielepciune este ca o flóre întină!“

.....Mutato nomine de te
Fabula narratur... (Horaciu).

»Cátú ne amăgimú preșuindú, đice nepoliticosulú bătrănú, frumuseția corpulú din afară, érá a sufletulú și a ánimeí frumuseți, înțielepțiunea și bunele lorú moravurí de nimicú, séú de pușinú preșú le șinemú.“

—A! Dérá d-na W... Vedeți ce minunatú se scie gáti! Ce deresurí alese.....

— Ce đicí tu necioplite Cichindelu?

»Tóte mulierile pre lume, precumú cele din Europa și din Asia, așia și cele negre ale arabilorú, fórte multú se îngrijescú de podóba

cé din afară a trupului lor. De acolo are-
eșitū atâta de multe feluri de haine pestrițe,
și în totū chipulū de farbe și florī, albe, ru-
mene și alte multe mode de a împodobirei
îmbrăcămintelorū. Póte că lo rū însēși dupe
totū modulū peste măsură urite a fi lorū li se
pare, și gândescū, de vreme ce atâta se gri-
jescū de cele streine și minciunóse podóbe; a-
fară de tótă îndoéla este, că muierea, care arū
fi îndestulată cu chipulū feței celū firescū, pre-
cumū i l'a datū Țeū, neci de cumū nu l'arū
unge cu câte ceva, érá mai vârtosū sciindū
că cu câtū mai multū élū unge și'lū fréca,
cu atátū mai multū 'lū strica și'lū măscăresce.“

— Déră d-na Y ce toalete are!...Vedeți! sé-
mână a unū visū, a o nimfă în gazurile sub care
dispare!... Țiarele de salóne vė vorū descrie la
iérná dantelele și ferbalalele séle minunate!...

— Ce Țici tu ínse batrine Cichindelu?

— „Muierea cé cinstită și înțeléptă nu'și
caută prețulū sėū în hainelele cele de multū
prețū; érá cé nebună și ne'nțeléptă cu haine
se mândresce și caută în lături se védă óre
o vede cineva.....

Muierea ageră la minte, care dreptū e in-

credințată de puterile frumuseței séle, se îmbracă de nevoie, din obicei și buna-cuviință, érá acea neînțeleptă, nédăjducesce că va dobândi de la croitoriū mai multū decâtū ce a dobânditū de la înțelepta mână a naturei. (pag. 263).“

—Déră, limbī réle cum suntemū, lasavomū în pace pre D-ra W?

Ce multū prețū pune și ea la complimentele ce ȳ facū că e frumósă!... Ce multū a rugatū pre tatălū sēū, carele abia căstige 20 galbenī pe lună, sē ȳ facă o rochiă de matasă care costă 25 galb!...

Sermană copilă nu ț'a spusū óre *moșu Cichindelu* că cu câtū fetele sunt mai frumóse și mai dragaláse, cu atâta de nu vorū avé din destulū pricepere, cu înțielepciune bună și întrégă încă și sfiélă, omeniă și cinste, cu atâta mai réū de dênsele?..... etc.

„Așia déră ale nóstre pré iubite fetițe românescī, bine se sciți, că chipulū și tóte frumuseția feței decă e cu întréga înțielepciune, cu sânta curățeniă, cu năravurile cele fără prihană și fără rântate, cu înțielepciunea împreunată, atuncé e drăgălașă, iubită și lui D-deū și ómenilorū, érá fără de acéstă virtute

și cu alte virtuți loră improtitivóre, tótă frumuseția, podóba și plăcerea nemica alta nu sunt, fără numai urățiune, mascara, rușine și nenorocire. Lasă! primescă acestú pré înțeleptú sfatú alú înțeleptului părinte: orí cândú se vor vedé în oglindă, decă li se pare că sunt frumoșe atunci tótă grija în acea se o pună ca frumuseția lorú cu naravurí rele se nu o înegréscă și urită să o facă, érá de nu li se pare aceea, necí câtú se nu se grijéscă pentru osebita frumusețiá trupéscă, sciindú că frumuseția și podóba cé sufletéscă și a naravului, le stă în puterea lorú!... (pag. 264).

„Fiesce care se lăcomesce la trandafirú, érá cumú se vesteșce, nimănuí nu'í pasă de dēnsulú, ci'lú lépădă sub picióre. Frumusețele suntú numai o vedere, care ađi se vede și máne nu; faptele bune sunt mirosulú celú bunú și pré frumoșa mirézmă, care nu lasă pre omú nu numai la bêtrănețiá ci și la mórte. Acea e fecióră cu dreptulú frumoșă, care e înțeleptă și iubitóre de ostenélă, vrednică și de omeniă, care poftesce numai unuia se fiă frumoșă, încă și la bêtrăneție acéstă frumuseță nu o dă întru mutată dragoste. Ticălosú și de rușine lucru este, a vedé o muiere mare,

sănătósă, care de nimicū alta nu gândește fără numai ca orî pe unde umblă totū de neteșă-turî, de oglindă, de schimbarea hainelorū, ca cumū arū fi o păpușă ne'nsufleșită așia se face, érá nu făptură înșeléptă și cuvântátóre cu duhū cuvântatorū... (fab. 108).

O! și mire e puterea vóstră, dómnelorū și fetițelorū la lucrarea de civilisare a unei națiunii!

„Muierea bună și înșeléptă întórcé pre barbutulū ei spre bine, fără numai de va fi cu totulū dobitocū; érá pentru acesta carea e cu minte, ei caută bine dupe cine se va mărita, și barbatū bunū postesce sieși și credinciosū, érá nu nebunū, vënturosū, trufașū, schitaciū și jucătoriū. Muieréi ceî de omeniă, de minte și înșeléptă, nicî unulū nu'î vine bine care 'î vine lingușinduse, fatarnicinduse și dicēdu'î că *e frumósă* și înaintea ei batjocorindū și riđēndū de alte muierî, care nu sunt aci. Parte muieréscă, pre drage fiice! pre dulcî surorî! Iubite drăguțe! Pre curatele și sânte născátóre a némului omenescū! Voi între creștinî nu sunteți la închisóre ca nesce próste róbe; ci sunteți slobode, poruncítóre. Inse numai întrebuintați spre bine libertatea vóstră, blânda și dulcea stăpânirea vóstră! Că tóte de la voi

atárnă; de veți fi de omeniă, vrednice și cu bune naravuri și luminate, prunciți vostri voru fi luminați și înțelepți. Décă veți fi voi dumneđeițele înțelepciuneî, cumu ați fostu cu nasce-rea, și așia totu norodulu prin voi se va lumina și proslăvi, și atunci ve va fi voă gloria și închinăciunea!“ (fab. 108).

XII.

Apropieți acum și voi barbați, de altarele paroholui de la Besichericu'lă mică! Nu trebuie se credeți că numai *femei* elu a spusu adevărulu!

Apropieți, voi politici mari și mici, și de tôte vâpselele, voi impiegați mari și mici, cari abia trăiți cu lefile vóstre, daru ve preumblați în carete aurite, voi călugări și mitropoliți, dedați la postu și înfrânare, voi români ce nu v'ați uitatú țera, boieri ce nu v'ați uitatú națiu-nea... Apropieți...éca partea vóstră gata este!...

* * *

— „Rușine ție, Narcise, căci ai luatú gâtelile muierei téle.“

* * *

-- „Rușine ție, curtesane, cari umpli urechia Domnului têu de neadevărú și saci din anima lui simțirile binelui și a justului! „A! éca

lupul! éca lupul, ne striga Cichindealu;
ținețe mēi, ținețe mēi!

* * *

» Amariți și ticăloși acei ómenī, unde cei,
reī maī mare putere și stăpínire aū și sunt
nevoiți se ȃică și eī ca baba cea care a ȃisū:
O! fētulū meū! bine e și 'naintea draculū a
aprinde câte o lumină, căci e rēu și trebuie a
te teme de elū!“

Nu! Cichindelū nu va aprinde lumina vouē
celorū rēi, necī sé teme de voi!

„Nu lumina se va aprinde lorū, striga elū
ci toți cei bunī într'o împreunare cu slóga,
împrotiva lorū (celorū rēi) să ne sculămū!

— Fugi! fugi! departe de la noi tu jude-
cătoriū Lupū! Căci unde Lupulū te părăsce
și lupulū te judecă, acolo nedreptatea rēstórnă
scaunulū puternicilorū, (fab. 17).

* * *

— In lături, domnule cu blazonele aurite!
cu coróne pe trāsura și cu ferea la ānimă:
„De bunū nēmū sunt numai faptele bune a
le ómenilorū! De escī noblu, nu fiī, numai prin
blazóne ci prin faptele tale. (fab. 27).

* * *

— Sdrobiți pena vóstră politici de tótă

mâna, ȕiaristă și critică, cariă o muieți acé pénă nu în ănimă română ci în tina patemiloră și a intereseloră: „Carele scie, ȕice Cichindelă, și poftesce se îndrepteze moravurile ómeniloră, cu totulă trebuie să fiă curatū de prihană, carea se nasce din zavistiă.

„Mare fericire arū fi pe lume, adaoge elū, se pótă se nu gândescă neci se scie, neci se vorbescă omulū de rēū.....“

Éca singura și adevărata ordonanțe asupra *preseă*. Da, căci cele ce avemū impedică a scie pre celū ce scie din ănimă ér nu și pre celū ce scie din *călimări streine*.

* * *

— La o parte, voi care trăiți din despoi-erile orfanulū, a vėduveı, a celū mai micū și apesatū! „Carele cu nedreptate agonisesce, cu diavolulū risipesce, ȕice Cichindelă, și carele cu suspinurile altora zidescū casă nu-ı vorū veți nepoți în trėnsa...“

Unde sunteți voi curți mari, zidite în România cu munca obăgiesulū!...

* * *

— Salutare, escelință îngănfată și care. . . mai erı ȕieș scie ce eraı... „Omulū celū înțeleptū cu cătū élū înalță norocirea cu atătū

elū se face cu mai bună naravū, și mai de omenia. Iar celū mojićū și mărețū cu cătū êlū ridică norocirea, cu atătū mai tare nebuscesce, i se întorcū crierii și nu-și încape în pelea lui.“

„Mutato nomine...“ de cine fabula naréză?

* * *

— Apropiete Părinte mare alū bisericeii lui Christosū. Mitră cu petre scumpe porți pe capū și cărjă d'aurū în mână... Dér anima ta este ea română? dér mintea ta este împodobită de cunoscinți?

— „Mai voescū în Beschereculū micū séū în satū la Berecon se fiū preotū seracū, cu mintea luminată și cu cugetū curatū, decâtū în Bucuresci unū mitropolitū cu mintea întunecată și cu cugetū fără pace.“ (pag. 399).

* * *

— La Fab. 142, p. 374. dice Cich. „Auđū unele din fețele cele băsericesci đicendū: nu sciū ce minune póte fi, că aī nostri cumū invéță ceva, îndată începū a cărti asupra legei nóstre, și uniī vreū se se facă Uniți, alțiī Luterani și Calvinī. Pînă nu aū fostū de aceste era mai bine.— Nu asuprale se strigamū, iubițiī mei frați; nu, apere Dieu! ci asupra acelorū cari neguțitorescū cu

ale legelui, și facu rele întrebuițări cu legea, și legea e bună și e sfântă împreună cu ceremoniile ei....“

XIII.

Aămirabile lecțiunii! admirabile morale!

Pe cându în Principate domnia anchă înțelepțiunea fanariotă, în Ardélü se începuseru cu căți va anı mai nainte de marea revoluțiune francesă, lupta pentru drepturile omului. Hora, Cloșca și Crișian plătiră cu vieța lorü ctezarea de a nu mai voi se plece capulü sub legea nedrepăței, de a nu mai linge mănă ce-ı lovia.... Și catihetulü de la Arad, aduna în apolögele séle principiile noi politice, socialeși naționale pentrucare la finea seclului 18-le se adapă cu sânge romănü vechile stănci ale Ardélului.

Écă fabulele lui Cichindélü, écă fabula cu care se făcu prima educațiune a Romănului Ardelénü. Și ce catehismü sublimü nu e cartea sea și pentru guvernatori ca și pentru guvernați!

Guvernatori? — „Între noródele cele barbare, dice elü, toți Domniü sunt înfricoșăți, iar unde împărășesce sânta înțelepțiune și luminare, acolo toți Domniü cei mari sunt mai bunı ómenı“ (43).

— Cichindelü voiesce, ca și Cronicariü Ure-

rechiă și Costinū; *Imperatū luminatū, și iubitorū de ostenele, părinte luminatorū norodului seū.*“ (158).

Elū strigă:

„Vai de oea între lupi și vai! omului blândū acolo unde sila, mojicia și vărvăria face legi și judecăți și dă porunci, că-cī într'acestū fără de lege locū trebuie amăritulū omū de cumplită nevoie... tocmai pre acela însuși carele elū zugruma și-lū muncesce, se-lū hrănescă cu sângerile seū. Ticălósa stare este... unde celū nedreptū și fără de cugetū se poruncescă, ér celū bunū și de omeniă e nevoitū și silitū se se supue!“ (78).

— „Unde sunt reī mai marii cetățilorū, acolo e reū de cetățeni! (79).“

— „Deci pentru Țieu celū viū! Rânduela introduceți între voi! esclama fabulistulū; alegeți vouē căpeteniī și luați legi bune, după care, orī carele de nu se va purta și nu se va îndrepta, cu judecată se se pedepsescă, ér nu fără judecată, adecă cumū póte și cumū vré.“

— „Fericitū norodulū, carele are imperatū iubitorū de dreptate și luminatū, carele nu păzescē muerile neci prinde musce ca Domițianū,

ci încunjoră imperăția sea ca unŭ casnicŭ vrednicŭ, scule chiar și ziduri pustii strică și în loculŭ lorŭ face scóle, fabrici, case pentru bolnavi etc., nepăsându-î ce flecărescŭ păsările și ciórele...”

XIV.

Paseri și cióre! Care Domnŭ nu a auđitŭ *paseri și cióre* cãrtindŭ pãnã și cândŭ cu măsurile lui salva națiunea!

Cichindelŭ care a cerutŭ Domnului calitãți mari, scie elŭ ce va se ȕică *pãsările și ciórele, intregantele* de Domniã, scie ce va se ȕică consiliaburile intriganților, și marele discursuri ale oratorilorŭ lorŭ... ce va se ȕică anarhia sub masca libertãței...

— „In vremea de acumŭ ómeniŭ mai multŭ cautã la lucru decãtŭ la cuvintele cele multe....“ (90).

— Anarhia voiți?

— „Noródele face stãpãnire, fãrã de supunere și fãrã de legiutori, anteiŭ seŭ mai pe urmã trebuie se se prãpãdescã, și ce e mai reŭ, cã singuri între sine eși sunt lupi, unde voescŭ toți se poruncescã, ér se nu asculte; acolo

care e mai tare acela e mai mare, ér fără de crescerea cé bună și fără de învățetură, celū mai tare e mai reū.“ (100).

Conciliabulurī?

— „Adevărulū, dreptatea, facerea de bine iubescē *lumina*, ér nu *taina*, întunericulū și coturele... (f. 123).

— „Sub stăpânirea luminărei... nu se vede de lipsă a întrebuița *taina* séū ascunse sfa-turī...“

— Lumina! dér, lumina! pentru toți și în tóte. „Că lumina e luminarea minței, carea ne arétă nouē adevărulū, iar întunericulū credinți deșerte face...“ (f. VI).

Lumina! și guverne rele nu mai potū fi!...

„Se învățămū mai antēi, đice fabulistulū, a nu ne înșela singurī pre noi, apoi nu vorū cuteza necī alți, ér de vorū și îndrāsni, ei nu vorū puté și apoi se vorū rușina!...“

— Se fimū bunī noi și guvernele vorū fi bune!

Nu cu resturnările violinte se îndrepte mai definitivū guvernele.

„Singura bărbățiă și vetejiă a unui norodū, fără de necī o învățatură și fără de înțelēpta rēnduélă este asemene cu tăria și puterea do-

bitocéscă: scapară până la o vreme, apoi mai pe urmă trebuie se ȃică: vaala! și se se plece.— Invățetura înțelepțiunei cé înțelépta și orânduéla stăpănilorū și iscusiuta, urméză dupe norodulū celū luminatū!“

Écă de ce Domniī reī aū stricatū scólele!

— „Dar ca șerpele care rođendū pila êși rósă limba sa, așia scólele, învățetura poporului, pre care eī voiaū s'o mușce, clevetind'o și batjocorind'o, rósé capetele lorū.... „Și cândū se vorū preface oscle lorū în prafū, strigă Cichindelū, învățatura va înflori și va cănta căntare de biruințā.....“

„Căci mojicia și nesciința cé nebună nu póte decâtū până la o vreme pe scaune 'nalte se ședă și coróne de aurū pe capū se pórte și bunătatea se o calce și se o hrepéscă, (97).“

Lumina! libertate!!...

„Omulū liberū și norocu 'lū ajută.“

* * *

— Și dupe ce pre poporulū românū l'a înge-nunchiatū în intunerecū, și dupe ce obagia și boeresculū l'a despoiatū de tóte ale séle, a ȃisī nedreptatea:

Țeranulū românū e leneșū!

Țeranulū românū e bețivū.....

Ascultați acumū, d niī meī, sublīma apérare

ce Cichindelū face nefericitului apēsatū țeranū,
„Cătū de lesne arū putea boierii cei mari
pentru bunătatea lorū a se asemăna fericirei
cei D-șeesci, numaī de arū fi cu cumpătū în
rāsipiturile și netrebuinciósele cheltueli ale lorū.
Ei arū fi de o mie de orī mai norociți, nu-
mele le-arū fi bine-cuvēntaīū pre pāmēntū, și
arū eși cu bucurie și cu cugetū curatū din
lumea acēsta. Este dreptū ca sē se prāpā-
dēscā o miā de familii fără de rēutate, pentru
a putea mai bine grāmādi într'o sutā de foli
acelorū fără de lucru și nemulțāmitori? Ci așa
poftesce obiceiulū, și așa moda! Boierii cei
mari trebuiā cu cinste și cu mārire să trăēscā!
Érā acēsta nu póte fără risipituri sē se facā,
și de unde s'arū rīsipi de nu s'arū stórce și
suge mādūha din ósele biețilorū supuși și lu-
crători de pāmāntū sāteni? Vedemū că cum-
pārătorii de domenii, își punū capulū dupe
sate romānesci, érā de altele se ferescū, căci
altele nu așa lesne se lusa a se supune, și a-
poi *totū strigā asupra romānului că e leneșū
și sāracū*. Trebuie să fie leneșū fiindū obositū
de atāta lucru care la domnulū pāmēntescū au
lucratū, și așa pre sēma lui pucinū lucrāndū,
trebuie se fiā sāracū. Așa și cu cātānile, dicū,

că românul fuge de starea ostășească; fuge, vezi bine, că nimenea nu l'aŭ învățatŭ să scie prețui binele patriei sële, însă totŭ sunt la ôste mai mulți români, și sunt bune și alese catane, aŭ credința către împăratulŭ sêu. Pré Înălțale D-đeule! Cunôscovorŭ vre o dată și boierii cei mari? Cândŭ vorŭ privi ei spre prunciŭ cei golŭ și flămânđi ai iubitorului și ostenirorului lucrătoriŭ de pământŭ, cu acéstă de bunŭ neamŭ simțire: acestora e trupulŭ ca și alŭ meu! aŭ sufletŭ cuvântătoriŭ asemenea ca și eŭ, simțescŭ binele și rêulŭ care li se face!" (pag. 378).

* *
* *

Acumŭ pucină politică de ăi... Nu vê îngroziți! vremŭ, fiindŭ că tocmai e timpulŭ cândŭ camerele aŭ a se ocupa cu bugete, cu dări și contribuțiuni, vremŭ se amintimŭ o ingenioasă și producătoare dare, care încă nu s'aŭ gânditŭ politiciŭ nostri s'o înscrie în bugetele nôstre...

— Darea pe vorbă...

Și nu pe vorba *patria*, patriotismŭ românŭ!... dare propusă cu spiritŭ de V. Alexandri, căci venitulŭ arŭ fi pré mare, și amŭ fi amenințați d'a nu mai plăti *nobila dare pe capŭ*.

Ci écă darea lui Cichindelŭ:

„Pertru vorbitorî în biserică câte 1 florin... care va vré se vorbescă mai multú decâtú alții, acela se plătescă la cutia seracilorú la luna câte 1 florin, érá care ia vorba din gurá, 1 fl. 30 cr. Érá care una sférșesce și alta începe se puná 2 fl... (Avis Camereî!) Muie-rele nóstre pentru nuvelele ce sí spunú în beserică unele către altce se puná în cutiá numai câte o groșiță, arú fi în destuí baní în cutiá...”

D-vóstre d-ní și d-ne, veți otári câtú e *da-rea* nóstrá acelorú cari, ca eú astăđi, atáta vė supararemú!...

XV.

Câteva cuvinte încă și terminămú.

Câteva cuvinte despre *política mare* și romanismulú apologelorú lui Cichindelu.

Cu o percepere comuná numai geniilorú, acestú mare bărbatú, a întrevěđutú cu mai multú de jumétate do séclú de mai 'nainte, tóte ma-rele probleme și cestiuni care umplurá anii cestí dupe urmă aí istoriei nóstre, aní mari de fapte, verí câtú ánima nóstrá micá, i'arú vedé micí.

Cestiunea Monast. închinatė? Cichindelu a

spasă încă 'nainte de 1832, că despoierea țerei pentru lâcomia călugărilor greci trebuie se înceteze.

Da! umbra santă a lui Cichindelu despoierea a încetată; mâna ta pôte bine-cuvânta pre cei cari au realizată profetia ănimei tèle.

— Unirea Principateloră ?

Déră Cichindelu nu s'a îndoită de curênda realizare a acesteî uniri, cununa de gloriă a ădileloră nôstre... Ci ănima sea română, a strebătută cu putere și mai departe vëlulă viitorulă nostru naționale. Și în țera în care nu era, ce ădică *nu era? nu este vai! astăđi permisă românuului se-și ădică românu, Cichindelu, în santa esplosiune a dorulă sufletulă seș, striga... Nu Unirea Principateloră!... Atăta încă nu e d'ajunsă! „Invêța a sci ce trebuie să fii! invêța mintea, mărita nația Daco-Românescă în Banat, în țera Românescă, în Moldova, în Ardélă, în țera Ungurescă. Mintea! și cândă te veî lumina cu invêțiătura, cu luminatele fapte bune, tu te veî uni!“*

Auđi! auđi! nemuritoriă și santă poporă care te strecurași de secli pintre morminte de mrtiriă ai naționalităței și ai apăsărei!... Auđi, auđi!... Lumină! Minte! și tu te veî uni!...

Éca colo se ardică 'naintene, pe stânca Dacă, o ilustră umbră... In picioře! salutați stindardulū României marī de la Tisa la Nistru și Marea Négră!... Nu! nu e maī multū visū alū animei nóstre!... E cuvântulū lui Țeū în gura profitulū, pe buza martirulū:...

„D-Țeū și dreptatea vré, cu vreme se'și iea fiă carele ce e alū seū!“

Românulū va lua ce este alū seū! Și alū seū este acelū pământū dospitū cu sângele seū în luptă cu năvălitoriī, coperitū de mormintele martirilorū naționalităȚei, adăpatū apoi cu sudórea sea, sub jugulū obagiei și alū impilărei.

Lumina! mintea!...

Românulū va lua alū seū!

„Și éca, éca vine lumina, Țice Cichindelu (94) și se va vedé care e credinciosū și care nu e!“

Se fimū, Dómnelorū și d-lorū, toți credincioși! Căci a crede în sórtea romanismulū este a crede în viitorulū copilașilorū nostri!...

Românulū va lua alū seū!

FINE.

427
BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
TURDA

2 ler